FEMINA

RESPECTU PHISIOLOGICO, PATHOLOGICO ET POLITICO-MEDICO.

DISSERTATIO INAUGURALIS,

QUAM ANNUENTE

MAGNIFICO DOMINO PRAESIDE AC DIRECTORE,

NEC NON

INCLYTA FACULTATE MEDICA.

IN

REGIA SCIENTIARUM UNIVERSITATE PESTANA,

PRO

DOCTORIS MEDICINAE GRADU RITE OBTINENDO

PUBLICAT

M. JOSEPHUS RINGENBACH.

THESES ADNEXAE DEFENDENTUR IN PALATIO UNIVERSITATIS.

A' NŐ,

ÉLET-, KÓRTANI 'S ORVOS-RENDŐRI TEKINTETBEN.

ORVOS-DOCTORRÁ LÉTEKOR

IRTA

RINGENBACH JÓZSEF, M.

PESTEN, 1846.

NYOMATOTT BEIMEL JÓZSEFNÉL.

Jede Kunst hat ihr Geheimniss. — Dies kann Niemand erlernen, oder von aussen an sich bringen, auch lässt es sich nicht durch gewisse Formeln und Ceremonien beschwören, sondern ein Jeder muss es selbst in sich erzeugen, und nur der wird dessen theilhaftig, der die Kunst schöpft aus dem Leben der Natur, sie aufnimmt in sein innerstes Gemüth mit reiner Seele, in ihr lebendig lebt und mit ihr vertraut wird. — Der allein ist ein Eingeweihter und erhält Offenbarungen. Der allein versteht das Wort.

Hufeland.

SZERETETT

ROKONINAK

ÖRÖK HÁLÁJA EMLÉKEÜL

AJÁNLJA

SZERZŐ.

Az ember élete általában, 's igy a' nőé is a' fogamzáskor kezdődik; azon perczkor tudniillik, midőn a' nőpete (ovum femineum) felélesztvén (foecundállatván), benne egy uj ember életének csirája fejledezésnek indul, 's a' magzat napról napra növekedvén, az ötödik hónap második felében az anyanő hastakaróin is észrevehető mozgásokkal jelentgeti életét, melly mozgások a' magzat erősödtével mindinkább nagyobbodván, végre rendesen a' kilenczedik hónap végével olly tökélyre hág a' kisded élete, miszerint az annyávali közvetlen összeköttetést nélkülözheti, 's ettől őt a' természet megszabaditni törekedvén, nagyobb mozgásokra nógatja, és e' mozgások, 's azon hatás, mellyet e' korban már mint idegen test az annya szülőrészeire gyakorol, a' méhet összehuzódásokra ingerlik, mellyek növekedtével az anyának tetemes fájdalmai közt születik a' kisded ember. *)

---

*) Ezen uj embereknek neme, azt hiszem, a' nőpete minőségétől függ. — Nézetem szerint vannak hím- és nőnemü peték. Ha nőnemü pete vál el a' petefészektől 's vitetik a' méhbe, a' születendő ember némber lesz; ha pedig hímnemü pete élesztetett fel, férfi jő a' világra. — Találkoztak olly természettudósok is, kik a' kifejlendő nem minőségét a' nőszülés mechanismusában, mások a' nőszülők egyéniségükben 'stb. vélték rejleni. — Bennem a' fenebb előadott hitet azon tapasztalás gerjeszté, miszerint a' többfeleségüségben és többférjüségben élő népeknél majd nem egyenlő számu férfi- és nőmagzat születik, éppen ugy mint az egyfeleségüségben élőknél: mi kétségkivül lehetetlenség volna, ha a' különböző nem okát bizonyos müködésben vagy egyéniségben nem pedig a' hím- és nőnemü nőpetéknek a' természet által a' petefészkekben történt egyenlő felosztásában kellene keresnünk. Erősíti ezen véleményünket az állatoktól vett analogia is, mellyeknek némelly fajainál egy hímre gyakran pár száz nőstény is esik, 's az ifju nemzedék mégis keveset különbözik egymástól a' hím- és nőnemüek számát tekintve.

A' születéssel bevégződvén a' magzatkor, kezdetét a' csecsemőkor veszi; erről azonban, valamint a' gyermekkorrol is, mint az életnek ollyan szakairól, mellyekben, a' nemzőrészek kivételével, keveset különbözik a' némber a' férfitól, alább emlékezendünk, midőn a' nőről mint anyáról leend szó; 's most átmegyünk a' nőéletnek negyedik 's felette érdekes időszakára, a' serdüléskorra.

A' *serdüléskor* (pubertas) különböző éghajlatokban különböző időben veszi kezdetét. A' forró égőv alatt korábban, a' hideg alatt későbben; nálunk, mint a' mérsékelt égőv lakosinál közönségesen 14—16 éves nőknél szokott megjelenni. Nem csekély befolyást gyakorol még a' serdülési kor korábbi vagy későbbi beköszöntésére a' nevelés, társalgás, foglalkozás, életmód, álom 'stb.

A' serdüléskor közeledtekor az egész test szaporább kifejlésnek indul, az arcz vonásai 's a' hang változnak; az emlők — a' nőkecs gyöngyei — szembetünőleg emelkednek, a' vértolulás következtében feszülvék, kevessé fájdalmasak, 's a' férfikezek érintése, mellyet előbb egykedvüleg türtek, most már a' közérzékre kellemes, bár helybelileg kevessé fájdalmas érzést okoz; a' külső és belső nemzőrészek tökéletesbülnek, 's valamint a' test egyéb tagjai is domborúbb idomot öltenek. A' nők szemérmesbekké válnak bár, a' férfiak társaságát ohajtják, 's titkolódzva gondolkodnak gyakrabban a' házasságról. — Illy előzmények, 's nem ritkán pár hónapig bizonyos időben visszatérő helybeli görcsös méhfájdalmak, általános levertség, étvágyhiány, 's felváltva hideg borzalmak 's hőség közt megjelenik a' serdüléskor csalhatlan jele a' holdszám.

A' *holdszám* a' nők serdülési időszakától, azoknak 48—50-ik évükig koronként megjelenő rendes életműködés, melly a' nőpetét magában rejtő Graf hojagcsájának a' petefészek felületérei emelkedésében és felpattanásában áll. — A' nőpete ekkor vagy megemésztetik, vagy feléleszteivén rendesen a' mehkürtön keresztül a' méhbe vitetik 's emberré fejlik ki.

Ezen életműködés az életnek felebb előadott korszakában minden 27—28-ik napon szokott előjőni, kivévén a' terhesség és szoptatás idejét. Időszakonkénti megjelenésének okát az emberi életmívezet egyéni életének a' nagy természet 's egyes csillagzatok — leginkább a' hold — életéveli viszonyában és összeköttetésében kell keresnünk. — A' holdszám

megjelentekor a' nemzőrészek és emlők, leginkább pedig a' nádrahüvely felső részét 's a' méh nyilását fedő nyálhártya duzzadtabb; hasonló duzzadást veszünk észre a' méh üregében is. — A' méhkürtöknek egyike vérrel telik meg, valamint a' kürtnek megfelelő petefészek is, mellyben a' Graf-hojagcsának felpattanásából eredő kivájat látható. A' nemzőrészek működése felmagasztalt állapotban lévén, azokra, de különösen a' petefészkekre 's a' méhre nagyobb mennyiségü vér tolul, mellynek savós része a' méhüregbe átszivárog, 's abból a' nádrahüvelyen keresztül foly ki.

Megjegyzendő: mikép a' véres kifolyás csak egy részét, csak jelenségét (symptomáját) képezi a' petefészkekben koronként történni szokott foecundativus életműködésnek, azaz holdszámnak; — hogy a' fogamzás csak akkor történhetik meg, midőn a' petefészkeknek ezen átalakulása koronként megjelenik, 's igy sem a' serdülés előtt, sem a' holdszám megszünte után; — 's hogy a' holdszám az egész életművezetre 's abban előforduló betegségekre, különösen az ideges kórokra felette nagy befolyást gyakorol.

A' holdszámfolyás 3—8 napig tart, 's ekkor a' némbereknek különböző egyéniségük szerint 2—6 obony vér ürittetik ki rendesen. Sokfélék azonban annak a' rendes állapottóli eltérései.

Gyakran éveikben előhaladt szüzeknél sem jelent még a' holdszám meg, midőn vagy az egész életművezet vagy különösen a' nemzőrészek kifejlésükben hátramaradtak, vagy az utóbbiak természeti hibákon alapuló kórokban szenvednek. Megtörténik mindazáltal nem ritkán, kogy a' belnemzőrészekben a' foecundativus életműködés véghezmegy, a' méhbe a' vér is kiszivárog, de a' nádrahüvely, vagy a' szüzhártya által egészen befedve, vagy más kinövések által bedugulva lévén, 's a' vér ki nem folyhatván, a' méh üregében összegyül, 's nem ritkán az illy ártatlan hajadonok terhességgel gyanúsitatnak.

Másoknál a' havitisztulás hosszabb ideig rendesen jelent meg, 's a' nélkül hogy azt terhesség, szoptatás, vagy nagyobb betegségbüli idülés (convalescentia) okozná, kimarad; vagy megindulván, minekelőtte lefolyását bevégezte volna, félbeszakad. — Másoknál ismét a' rendesen kiüritetni szokott vérmennyiségnél feltünőleg kevesebb ürittetik ki. — Alig jő elő a' némberi életművezetben nagyobb kór, mellyhez a' holdszám utóbb nevezett rendetlenségeinek egyike, mint kórjel ne csatlakoznék.

Hogyha a' petefészkekben megtörténik ugyan havonként az életműködés, de a' méhüregbe vér nem szivárog, 's igy ki sem üríttethetvén, az életművezetben marad vissza; ebből a' méh 's a' has vértejessége minden káros eredményeivel együtt előbb utóbb kifejlendnek. Ha pedig a' ki nem ürülhető vér más utat vesz 's egyéb életművekre tolong, azokban gyuladást, vérfolyást, az elválasztás és táplálás rendetlenségeit, az idegeknek felettébb izgatását, 's ezekből eredő súlyos nyavalyákat idéz elő.

Ha a' havitisztulás a' serdülés rendes ideje előtt jelenik meg, időelőttinek neveztetik; mi leginkább az egész életművezet vagy különösen a' nemzőrészek kora kifejlésének, 's a' képlő élet életbőségének eredménye. — Némelly nőknél nagyobb mennyiségü vér üríttetik ki, mint mennyit életművezetük kár nélkül türhet. Okozzák ezt mind azon ártalmak, mellyek a' vérnek a' méhre való tolulását, vagy a' méhböli visszafolyását 'stb. eszközlik. E' kóros állapotot nem ritkán az egész test elsoványodása, az életerő elgyengülése, az elvetélés 's a' nemzőrészek többféle kórjai szokták követni.

Különös figyelemre méltó még az ugynevezett helyettes holdszám (monstrua vicaria), midőn t. i. a' rendes havitisztulás kimaradván, azt pótlólag, nem a' méhben, hanem más valamelly életműben — p. o. a' tüdőkben, gyomorban, a' bőrben 'stb. — történik havonként, a' rendes holdszámnak megfelelő időben vérkiürités. — E' bámulatos tünemény okát, a' tisztulás idejekor az egész némberi életművezet felmagasztalt életében kell keresnünk; midőn a' méhben, bármelly okból el van fojtva az életerő, 's ugyanez valamelly más életműben annál nagyobb mértekben fejlik ki, 's az abban történni szokott elválasztást koronkint véressé változtatja; — mellynek következménye az életmű nemességétől, a' kifolyt vér mennyiségétől 's azon út minőségétől feltételeztetik, mellyen keresztül a' vérkiürités történt.

A' havitisztuláskor kiürített vér is eltér néha a' rendes állapottól: hol folyékonyabb, sürűbb vagy megaludt; hol világosabb vagy setétebb színű, kellemetlen szagú; hol nyálkával, genynyel 'stb. van vegyítve; hol pedig vér helyett a' nőket annyira gyötrő, 's mindinkább különösen a' nagyvárosokban, elterjedő fehérfolyás jelenik meg. Melly eltéréseknek oka részint az életművezetbeni hibás vérkészitésnek, részint a' méhbeni rendellenes vérkeringésnek; a' vérnek a' méhben vagy hosszabb, vagy igen rövid ideigi tartózkodásá-

nak, nem ritkán a' méhbeni 's nádrahüvelybeni kóros elválasztásoknak, gyuladásnak 'stb. tulajdonítható.

Némelly némbereknél sok kellemetlenséggel 's bajokkal van egybekötve a' holdszám: igen nagy levertséggel, görcsökkel, fájdalmakkal 's más életműködések rendetlenségeivel. E' bántalmaknak legtöbbször a' gyengeség az oka, melly kis mennyiségü vérvesztés által is gyakran igen növekedik; másoknál a' méh felmagasztalt érzékenysége, véredényeinek duzzadása, a' nemzőrészek lappangó gyuladása, azoknak organicus betegségei 'stb. által idéztetnek elő.

A' serdülési korban ébred fel a' *nemiösztön*, 's annak kifolyása, a' *szerelem;* — azon érzelem tudniillik, melly a' józan ész korlátain túl nem csapongva, még a' legszerencsétlenebb, testileg és lelkileg szenvedő embernek is képes, legalább pillanatilag túlvilági gyönyört eszközölni; — de ha az ész kormányát lerázza, bőszült indulattá fajul, 's a' legszomorúbb, többnyire gyógyíthatlan lelki 's testi nyavalyákat idézi elő.

A' szerelem boldog- 's boldogtalanra osztatik.

A' nők *boldog szerelmének* nevezzük a' nemiösztönből sarjadó, 's annak kielégitésére *) titkosan törekvő egész lé-

---

*) Az emberek nagyobb része a' szerelmet olly tiszta szellemినek hiszi, melly anyagisággal összeköttetésben vagy viszonyban nem áll. — Hogy ezek véleményükben csalatkoznak, kitetszik a' kétnemü (hermaphrodit) nőkből is, kiknél a' nemzőrészek tökéletlenek, tehát a' nőszülésre és nemzésre alkalmatlanok lévén, a' nemiösztön bennük tökéletesen nem ébred fel, 's azért hiányzik náluk ennek kifolyása is, a' férfiak iránti szerelem. — Valamint bizonyos az is: miszerint bármilly fellengős — 's még anyagi táplálékot sem nyert — szerelme légyen valamelly nőnek bizonyos férfi iránt, 's e' férfi baleset által nemzőrészeiben későbben annyira megcsonkítatik, hogy a' nőszülésre alkalmatlanná válik, 's erről beléje az imádásig szerelmes nő egész bizonyossággal értesül, e' nő szerelme azon férfi iránt, mint ollyan iránt, kivel az emberi nem szaporítása, mint a' szerelemnek főczélja, el nem érhető — talán akaratlanúl is, de minden bizonynyal megszűnik, 's szeretetté, barátsággá változik. Mi bizonyosan nem történnék, ha a' szerelem olly tiszta szellemi volna, melly az anyagisággal semmi viszonyban nincs.

nyükön elömlött bájló érzelmet; melly a' kedvelt férfi által viszonoztatván, azzal, azon társaságnak, mellyhez tartoznak, bevett törvényes szokása szerint egyesülhetni, 's igy emberi nemünknek, a' nemiösztön kielégitése általi fentartását, mint a' szerelem legfőbb czélját — a' nélkül hogy moralis érzetük sértetnék — minélelőbb elősegélhetni reménylik.

A' boldog szerelem az anyatermészetnek valódi áldása, melly nemcsak minden szép, jó, üdvös 's moralis cselekvényekre szolgál ingerül, 's megedzi az élet tömérdek viszontagságai könnyebb eltürésére az emberi keblet; nemcsak az emberi elmét emeli magasztosb állásra: hanem az egész életerőre, 's a' test minden életmüveinek müködésére gyengéd izgatása által kellemesen hatván, az egészséget fentartja 's emeli. Azonkivül sok lelki 's testi betegségekben — különösen a' nemzőrészek kóros állapotában gyökeredzettekben — mellyek ellen gyakorta az orvos több évekig haszontalan harczolt, 's a' gyógyszertár szereinek nagy részét sikeretlenül felhasználta, — megjelenvén észrevétlenül jóltévő angyalként a' boldog szerelem, 's édes balzsamával táplálván a' beteget, csak hamar kiragadja azt a' halál jégkarjai közől, 's fentartja az életnek.

A' némberek *boldogtalan szerelme* azon édes fájdalom, melly szerelmük nem viszonozásából vagy akadályoztatásából — 's igy az emberi nemnek, a' nemiösztön kielégitése általi fentartására 's szaporitására tudtok nélkül törekvő vágyuk 's reményük hiusultából — ered; 's a' nőkebelt kedves kínokkal gyötri.

Ha a' boldogtalan szerelem hosszabb ideig, tán több éveken keresztül kínozza a' nőt, lehetlen, hogy egészségére káros befolyást ne gyakoroljon; söt nem ritkán mint lassú hatásu méreg rágódván életerején, vagy apránként kimeríti azt, vagy más kórokat idézvén elö, a' kérlelhetetlen halállal jegyzi el sok jó testalkatu 's szép hölgyeinket. Felette szomorító még, miszerint az illy szerencsétlen nők, kivált ha idegrendszerük gyengébb alkotásu vagy búskomor vérmérséküek, 's igy a' boldogtalan szerelemből eredő betegségekre hajlandóbbak, ha utóbb szerelmük megszünik is, vagy szenvedéseiket elöidézett körülmények 's gátok elháríttatván, a' kedvelt férfival egyesülnek, 's ennélfogva előbbi szerelmük boldogra változik bár: ez többé a' már nagyobb mértékben kifejlett nyavalyákon, kivált szívkórokon nem segélhet, valamint az orvos sem, ki legfelebb testi szenvedéseiket eny-

hitve, türhetőbbé teszi, többnyire önvétkük nélkül, hervadozó éltüket, mellyet minden iparkodása 's fájdalmas érzelme daczára is kénytelen nem sokára a' legyőzhetlen halálnak átengedni.

Az anyatermészetnek főfeladata lévén önmagát, 's ennek következtében az emberi nemet is, mint a' természet kiegészítő részét fentartani, nem vélte elégségesnek, hogy a' nőszüléssel, mint az emberi nem szaporításának általa kijelelt módjával egyedül a' legtulságosabb gyönyört hozza összeköttetésbe: hanem azonkivül egy arra vonatkozó fenséges szellemi élvet, a' szerelem ösztönét csepegteté az emberi kebelbe, melly a' nőben, mint ollyanban, ki leginkább nemünk fentartása tekintetéből van alkotva, tetőpontját érte el. — A' szerelemnek kétségkivül legmagosabb fokát a' nő szükséglette, mert a' terhesség kellemetlenségei, a' szülés fájdalmai, a' csecsemő ápolása 'stb., a' szerelemnek mindannyi eredményei ő reá háromulnak.

Milly kegyelettel viseltetik maga a' természet a' szerelem iránt, kitetszik azon körülményből is: miszerint a' boldogtalan szerelemnek még fájdalmait is bizonyos édes érzéssel vegyíté, 's a' szív annak kínjaiban is gyönyört talál.

Szükségesképen kellett pedig a' természetnek az emberbe a' szerelmet oltani azért is, hogy azt mint eszközt használja az emberi nemnek az elkorcsosodástóli megmentésére 's a' középút megtartására. — Tudva van, mikép két gyenge testalkatú ember egyesültéből bizonyosan nem várhatunk óriási sarjadékot; ennek következtében a' természet ugy alkotá a' szerelem érzelmét, hogy az alacsony alkotású nő magos férfit, a' magos alacsonyt, a' karcsú nő izmos férfit, 's az izmos karcsút 'stb. érdemesítsen szerelmére.

E' tekintetben csupán az emberi erőre nézve van némi kivétel. A' természet erőteljes sarjadékot ohajtván, ugy rendelé, hogy a' némber leginkább erős férfit bálványozzon szerelmével; — mit hogy a' nők híven teljesítnek, világosan tanúsítja azon tapasztalásunk is, hogy ők más férfiak fölött kedvelik a' katonákat; 's pedig korántsem csillogó ruházatukért, hanem — bár a' nagyobb rész hajlamának e' valódi okát nem is sejti — mivel azokban bátorságot, vitézséget, veszélyekkeli 's viszontagságokkali daczot 'stb., mint az erőnek mindannyi kifolyásait többször van alkalmuk szemlélni; 's ezért őket erősebbeknek, férfiasabbaknak hivén, ösztönszerüleg feléjek hajlanak, mint ollyanok felé, kikkel, hitök

szerint, erősebb, a' természet ohajtásának inkább megfelelő ivadékot fognak nemzhetni.

Ezen okból alkotá továbbá a természet akként a' nő szerelmét: hogy ugyanazon időben szerelmével csak egy férfit boldogítson, kitől szinte hivséget követeljen, nehogy kicsapongás által egyik s másik fél is erejét vesztvén, gyengélkedő gyermekeket hozzanak világra. — A' természet ezen intézményének szükséges eredménye a *szerelemféltés ;* ez az okos ész kormánya alatt a szerelem jótékony tápláléka lévén, kétségkivül üdvhozó az emberiségre nézve, melly azonban, fájdalom, nem ritkán dühösségé fajulva, tömérdek erkölcstelenség és lelki s testi bajok szülője.

A' szerelemnek kifolyása a' *tetszvágy*, melly bizonyos határok között ártatlan dolog; azokon átrontva azonban tulságosá vál, 's mint illyen nemcsak nevetséges, hanem kárhozatos már magában is, még inkább pedig a' pipere, mint következménye által; mi részint a' ruházat némelly fajai, részint a' szépitőszerek használata következtében az egészséget romboló, 's a' hölgyek életét idő előtt elölő ártalmak közt nem kis szerepet játszik.

A' *hölgyruházat* közt az egészségre nézve legkárosabb a' mellszoritó, mellyel a' mell és hasüreg módfelett összeszoritatván, ezeknek belsejében fekvő életműveket rendes helyzetükből ki- 's egymásra szorítja, azoknak mozgásait, a vérkeringést 's lélekzést akadályozza, 's hogy egyébb bajokat ne említsek, igen gyakran tüdővészt, elvetélést okoz, — fiatalabb nőknél pedig az emlők kifejlését gátolja. — Ha csakugyan nem nélkülözhetik azt a' nők, legalább arra ügyeljenek, hogy azok halcsontot vagy indiai nádat ne foglaljanak magukban. Legkevesbé ártalmasak az ujabb időkben kancsukkal (g. elast.) készült mellszoritók. De ezek se szorítassanak rendkivül nagyon össze, már azért se, mert nem érnek a' nők ezen összesajtolással óhajtott czélt; hisz a' férfiak a' szép hölgyet nem átmarkolni, hanem átkarolni szeretik. — Czélirányos volna, ha a' mellszoritók helyett a' nadrágok jőnének inkább divatba, mellyek nyáron a' por, télen pedig a' hideg ellen védik, leginkább havitisztuláskor, a' nőtörzsök alsó részét 's a' czombokat.

A' tetszvágynak eredménye még a' sokféle *szépitőszerek* divatba jötte; mellyekkel a' hölgyek részint már a' természet által a' nélkül is remekül alkotott tagjaik kellemét mesterségesen nevelni, részint némelly testrészeiknek, a

korszellem által nem elég szépnek sartott szinét divatosbra festeni törekesznek. — Következő színű festékek szoktak közönségesen használtatni: a' fekete; a' haj, szemöld és szempillák befestésére; fehér: az abrázat, nyak, emlők és kezek fehéritésére; az arcz, ajkak 's körmök pirositására: a' piros; a' vérerek utánzására: a' kék. — E' festékek az egészségre nézve általában mind ártalmasok; kevésbé, 's majd nem egyedül a' kipárolgás akadályozásával, az állat- 's növényországból származottak; nagyobb mértékben ártalmasok ollyanok, mellyek az ásványok országából erednek, ezek nemcsak helybelileg tartós főfájásokat, a' hajnak időelőtti megőszültét, kopaszságot, az arczon és emlőkön sűrű hoszszas redőket 's barázdákat hoznak elő: hanem hosszabb ideigi használat után az egész eletművezetet megmérgezve, az aszkórnak, 's ennek következtében görcsös fájdalmak 's más ideges bántalmak előidézőji. — Ehhez járul még az is, hogy a' festészetnek e' nemével szinte nem érik el az illető jó hölgyek a' kivánt czélt, a' férfiak tetszését; söt ellenkezőleg e' tényük által nevetség, megvetés tárgyává válnak. — Őrizkedjenek még a' hölgyek a' hajnak nagyobb megszorításától, annak égetés általi gyakori felfodorításától, 's erős igen illatos hajkenőcsöktől, olajoktól, nehogy a' haj felebb említett kórjainak alkalmatlanságát kelljen türniök.

Az élet serdülési időszakának haladtával mindinkább növekedik a' némberben a *nemiösztön kielégitése* utáni sóvárgás, mellynek vagy természet elleni — *), vagy természetes módon tehet eleget.

Azon *természet elleni* módok közöl, mellyek által a' nők nemiösztönüket kielégíteni törekszenek, csak az *önfertöztetést* említem, melly a' nagyvárosokban naponta több követőket 's áldozatokat számlál. Sok volna elősorolnom az önfertöztetésből eredő lelkí s testi nyavalyák halmazát, elég légyen megemlítenem: mikép azon ártalmak között, mellyek az embert

---

*) Meg vagyunk győződve ugyan arról, miként a' természetben mi sem történhetik a' természet ellen: de minekutána felebbi kitétel alatt olly tényeket akarunk értetni, mellyeket a' természet is ellenezni, azaz roszaknak tartani, látszik; illy értelemben jónak láttuk ezen, több szerzők által használt, felosztást követni.

legvirágzóbb életkorában, a' serdülési időszakban, olly tetemes számmal ragadják ki az élők közöl, bizonyosan egyik főhelyen áll az önfertőztetés — Az ugynevezett lesbiai szerelemről (amor lesbius), mellyben nő nővel gyakorolja a' nőszülés mechanismusát, nem szóllok; valamint a' nemiösztönnek bizonyos műszerek által történni szokott kielégitési módját, 's annak egyéb az emberiséget lealázó gyakorlatát is hallgatással mellőzöm.

A' nemiösztönnek *természetes* módoni kielégitése vagy a' természet által a' kielégitési actushoz kötött czél elérésére — azaz nemünk szaporítására — van irányozva, — vagy nincs. — Ha nincs a' természet által a' nőszüléshez kötött czél elérésére irányozva; ismét vagy csupán a' nemiösztön kielégitésével kapcsolatban lévő gyönyör élvezhetésének vágyából követtetik el a' nőszülés (= *kéjelgés*, fornicatio); — vagy a' gyönyör utáni sóvárgás- 's egyszersmind haszonvágyból vitetik véghez (= *ágyasság*, concubinatus); — vagy végre minden élvvágy nélkül, csupán pénzszomjból üzetik az, 's keresetmódnak használtatik (= *paráználkodás*, meretricatio).

A' nőszülés gyakorlatának most említett *három nemei ellen, mellyek a'* természet czéljával, a' morál 's vallás elveivel ellenkeznek, egyesek 's családok nyugalmát 's pénzviszonyaikat zavarba hozzák, a' nyavalyák egész seregét eredményezik, különösen a' bujakór bujatenyésztének főtényezőjét képezfk, 's legtöbb öngyilkolásoknak nemzőji — az álladalomnak minden törvényes eszközökkel ellenszegülnie kötelessége. 'S minthogy azokat tökéletesen meggátolnia nem sikerülend, azon kell lennie, hogy a nőszülés gyakorlatának e' nemei minél ritkábban forduljanak elő; mit főleg a' nőtlenség gyérítésével fog eszközölhetni. — A' nőtlenség pedig minden bizonynyal gyérülni fog: csak hirdettesse fenhangon a' természetnek — melly szabadalmat senkinek sem osztogat — ama főparancsát: „tartsd fel nemedet"; igyekezzék kiirtani azon, némelly népeinél divatozó vétkes előitélet gyomát, miszerint sokan, elég botorul, a' nőtlenséget erénynek hiszik; alkosson az özvegyek és árvák ügyén segitő czélszerű törvényeket, 's hajtsa azokat erélyesen végre; rendelkezzék észszerüleg, hogy polgárainak tisztességes élet- 's keresetmódjuk, személy- 's vagyonbátorságuk és szabadságuk legyen, — 's kételkednie sem lehet: mikép a' nőtlenség ellen folytatott kiirtó harczában a' czélt igen megközelítendi.

A' nemiösztön kielégítése, a' természet által a' kielégítési actushoz kötött czél elérésére, csupán a' *házasság*ban történhetik.

A' házasság: több férfi és egy nő (= *többférjűség*, polyandria); vagy, egy férfi és több nő (= *többfeleségűség*, polygynia); vagy végre, egy férfi 's egy nő (= *egyfeleségűség*, monogamia) között kötött ünnepélyes szerződés, melly szerint az illetők magukat kötelezik, hogy egyesülten élvén, a' természet főtörvényének hódolva, a' nemiösztön kielégitésének gyakorlata által — a' nélkül hogy moralis érzetük sértetnék — gyermekeket nemzeni, nevelni, egymást kölcsönösen szeretni 's ápolni igyekezendnek.

A' *többférjűséget* semmiféle polgárosodott álladalom sem tűri; mert a' házasság e' nemében igen kevés gyermekek hozatnának a' világra, a' nők által a' legborzasztóbb vétkek követtetnének el, 's a' nemzőrészek kórai sokkal nagyobb tenyészetnek indulnának.

A' *többfeleségűséget* több álladalmak törvényesen bevették, jóllehet ez sem czélirányos; mert a' nők rabságát, nemiösztönüknek természet elleni kielégítési módját, a' szüzeknek elrablását, a' férfiak elgyengülését, elszegényedését, a' gyermeknevelésnek több nehézségeit következményezi.

A' házasság nemei közől a' természet 's a' status czélját leginkább az *egyfeleségűség* mozdítja elő, 's a' pallérozottabb álladalmak egyedül ezt szentesítették; mert leginkább megfelel emberi természetünknek — mi a' belénk oltott 's ugyanegy időben valódilag csak egy személy iránt nyilatkozó szerelem ösztönéből is kitetszik — ez mind a' gyermekek, mind a' különböző nem jogait leginkább biztosítja, 's az emberinem szaporitását legbiztosabban előmozdítja.

A' *balkézre* kötött egyfeleségűséget, melly a' házasok 's azoknak gyermekei közt jogkülönbséget von maga után, csak ritkább esetekben lehet megengedni.

A' statusnak, hogy minél több egészséges és erős polgárokat nyerjen, kötelességében áll felügyelni: hogy a' nőknek, egész életművezetük tökéletes kifejlése előtt — mi a' serdülési kór bekövetkezte után pár évre szokott megtörténni — férjhez menniök ne szabadjon; mert a' még igen fiatal, gyengélkedő nőknél ritkán szokott megtörténni a' fogamzás, 's ha sikerül is az, többnyire elvetélést szenvednek, vagy gyenge, korán elhaló gyermekeket nemzenek; aszkórra, ideges nyavalyákra, 's gyermekágyi — ezeknél majd mindig

halálos — kórokra felette hajlandók. — Ügyelnie kell arra is, hogy a' házosulandók életkora bizonyos arányban legyen. A' férfi 15 évvel lehet idősebb a' némbernél.

Csak ollyan nőknek engedje meg az álladalom a' házasságot, kik jó testalkotásuak 's egészségesek, nehogy a' betegséget, születendő ártatlan gyermekeikbe 's férjeikbe oltsák, 's békételenségre, elválásra stb. alkalmat szolgáltassanak. — Végre minekutána a' házasság czéljának elérését mi sem eszközli inkább, mint a' házasok kölcsönös szerelme; intézkedni fog az álladalom az iránt, hogy a' némbernek, az anyatermészet által adott, szabadakarata sértetlen maradjon, hogy a' nő szabadon nyujthassa kezét kinek tetszik; 's ennek következtében némelly szívtelen gyámok és zsarnok szülők erre vonatkozó kényuralmát erélyesen fékezendi.

A' házasságban a' nők az emberinem szaporitását a' *közösülés* által eszközlik. — A' közösüléskor t. i. a' férfimag a' nádrahüvelyen keresztül a' méh üregébe vitetvén, 's a' nőpetével érintésbe jövén, e' kölcsönös, bizonyos időben történt érintkezés következtében történik meg a' *fogamzás.*

Vajjon az ondó 's a' nőpete közti érintés magában a' méhben történik-e, a' petének a' közösüléskor szinte a' méhüregbei vitele által; vagy pedig ezen érintés a' petefészkekben eszközöltetik az ondónak rögtöni felszivatása által — 's a' már megfogamzott pete vitetik e' csak későbben a' méhbe? bizonyossággal meghatározni képesek nem vagyunk, — már azon oknál fogva sem: mert jól tudjuk, hogy több esetekben a' magzat az egész terhesség alatt a' petefészkekben maradt, 's fejlett ki; jóllehet erre azt felelhetnők: miszerint ezen felette ritka esetekben is, mint a' nádránkivüli terhesség más nemeiben (p. o. a' hasbelí terhességben) a' pete a' méhbeni megfogamzata után vitetett valószinüleg — reá nézve már ekkor — e' rendellenes helyre.

Mi az elsö véleményt pártolva, hajlandók vagyunk hinni: mikép a' petefészekből a' pete a' méhüregbe vitetvén, ott élesztetik fel (foecundáltatik).

Azoknak, kik azt hiszik, hogy az ondó a' méhüregből rögtöni felszivatás által vitetvén a' petefészekbe, 's ott élesztetik fel a' pete, nem kellene elfelejtkezniök: mikép a' szivóedények az ondónak csak hígabb részét képesek magukba felvenni, 's tovább szállítni; már pedig szabad légyen ama hitünket nyilvánítani, miszerint az ondó tömöttebb részében tartjuk a' felélesztésre megkivántató erőt rejleni; mert a' ta-

pasztalás tanúsítja, hogy az igen híg ondóval biró férfiak a' nőpete felélesztésére nem alkalmasok.

Nem titok előttünk ugyan némellyeknek azon véleménye: mikép a' felélesztésre elegendő már az ondónak légköre (aura seminis); melly állitásuknál olly nőknél szerzett tapasztalásra hivatkoznak, kiknél a' szűzhártya még egész épségben volt, 's mégis valódi terhességüket a' bekövetkezett szülés minden kétségen túltette. — Ezzel ugyan keveset bizonyítanak: mert nem kellene elfelejtkezniök arról, hogy a' szüzőr rendesen félholdalakú lévén, még elegendő hézagot hagy, mellyen az ondó tömöttebb része is benyomulhat a' méhbe. Minek volt szükséges tehát az ondó-légkört kigondolni?

A' szüzeknek e' makacs védelmezői *) még furcsábba-

*) Ezen tudós urak sokkal jobb szolgálatot tennének nemcsak az emberiségnek és álladalomnak, hanem maguknak az érdeklett jó hölgyeknek is, ha őket, felvilágosítván, arra birnák, miszerint szüzességüktől — a' nélkül, hogy moralis érzetüket sértniök kellene — megválni törekedjenek. — Ha mi helyzetükben volnánk, körülbelöl e' szavakat intéznők hozzájuk:

„Minekutána az anyatermészet a' nőt leginkább az emberi nem szaporítása okáért alkotá, 's e' czél elérése tekintetéből beléje nemiösztönt, 's annak kielégitése után törekvő vágyat csöpögtetett; nem lehet észszerüleg nem következtetni: miszerint olly nő, ki a' természet e' vágyban nyilvánuló akaratának hosszabb ideig makacsul ellenszegül, a' megbántott természet boszújának sulyát előbb utóbb érezendi. — Ezen igazságot elegendőkép bebizonyitá a' tapasztalás, melly a' testi lelki bajokkal küzdő öreg (valódi) szüzeket mint makacs szüzességük — e' természet elleni vétkük — áldozatit, tanúságos példaul mutogatja a' világnak."

Ezt azon urak nem tagadhatván, valószinüleg annyira elragadtatnak a' szüzek iránti nemes buzgóságuk által, hogy a' természetet igyekezendnek *igazságtalansággal* vádolni, következőleg okoskodva: Minekutána kétségkivül bizonyos, miszerint az erő és anyag vegyülete — mellyeknek egyike a' másik nélkül nem létezhetvén, 's igy egymást mindig feltételezvén — képezi az anyatermészetet, mellynek anyagi és szellemi élete 's életének nyilatkozatai (manifestatioji) az anyag és erő közt öröktől megalapított törvények szerint ki-

kat is állítanak; — melly furcsaságok közül szabad legyen egyet megemlítnem. — Bizonyos hölgyet t. i. — állításuk szerint — a' véletlen olly fördőbe vezetett, mellyben előtte férfi fördött volt; 's a' szerencsétlen nő e' fördő vizétől teherbe esett. — A' nő, mint mondják, szeplőtlen jellemű, 's a' terhesség alatt történt orvosi vizsgálat szerint szüzőrrel ellátott (ez lehet) ártatlan szüz (?) volt; 's véleményük szerint az előtte fördő férfi által a' fördőbe bocsájtott ondó légkörének — a' nő nádrahüvelyébe történt felvétele következtében — lett szánakozásra (de egyszersmind bámulásra) méltó áldozatja. — Én ugyan nem hiszem.

Az első, általunk pártolt véleményből némileg megma-

---

fejlő viszonynak eredményei; minekutána bizonyos továbbá hogy a' nőnek, valamint az anyatermészet minden más egyes részének egyéni élete ugyanazon örökös törvényeknek hódol, mellyeknek a' nagy természeté; — e' szerint szinte az anyag és erő bizonyos vegyületéből van alkotva; anyagi és szellemi életének manifestatioji szinte az anyag és erő közt, öröktől megalapitott törvények szerint, kifejlő viszonynak — 's igy nem szabadakaratuknak — eredményei: ki fogja tagadhatni, hogy a' természet akkor, midőn e' nőket szüzességük makacs fentartásáért büntetőleg sujtja, bár a' makacsság nem szabadakaratuk, hanem az anyag és erő közt létező viszony kifejlésének eredménye, vélök minden következetesség nélkül 's a' legigazságtalanabbul bánik.

Mi, ez okoskodást illetőleg, következőkben öszponsosítjuk nézetinket: *Az anyag és erő közt valamint a' nagytermészetben, ugy a' nőben, mint annak kiegészitő részében fenálló viszonyt, 's e' viszonynak örökös törvények szerinti kifejléseit szivesen elismerjük ugyan; de tagadjuk igenis a' természeti törvényeknek feltétlen örökelrendelést (praedestinatiot) következtető, 's minden szabadakaratot megtagadó módoni működéseit. Mert, valamint elvitázhatlan igazság, mikép a' nagy természet egyik alkotórészét képző anyag, mint helyet foglaló test öröktől létezik 's létezni fog* (Nem lévén a' természetnek hatalmában valamit semmiből teremteni, sem ollyasmit, mi már létezik, megsemmisíteni. A' testek helyeiket változtathatják ugyan, 's változtatják is, de üresen nem hagyhatják, minekutána a'

gyarázhatónak tartjuk azt is: *miért történik meg olly ritkán terhességen kivüli egészséges nő és férfi közti gyakorabbi nőszülés után is a' fogamzás?* Azért t. i.: mert a' fogamzásra mulhatlanul szükséges kellék a' méhrendszer felmagasztalt életének a' nő egyéniségétől függő bizonyos foka, hogy e' felmagasztalt állapotban a' nőpete a' petefészektől különválva, 's közvetlen egyéni élettei ellátva a' petefészekből a' méhbe vitetvén, még azon időperczben jöjön a' felélesztésre (foecundatio) elegendő élettel biró férfiondóval érintésbe, miz a' petében sem hiányzik a' megfogamzhatásra szükséges élet Nem fog pedig hiányzani mindaddig, mig a' természet czélt érhetni reménylvén, a' méhrendszernek bizonyos fokig felmagasztalt életét fentartja; különben ha e' felmagasztalt állapot vagy megszünik, vagy keletinél leebb száll, a' pete mint

---

természetben üres hely nem képzelhető, sem a' már létező a' természet által meg nem semmisíthető; — vagy tán, mivel a' természetben üres hely nem létezhetik, a' természet azt körén túl fogja helyezni? (hová?) ez képtelenség); — *valamint igaz, hogy az elemanyagok 's ezekkel kölcsönös kapcsolatban lévő elemerők helyheztetésétől 's egymásra bizonyos törvények szerinti hatásától (= az erő és anyag közti viszonytól) függ az egész anyatermészetnek, 's annak egyes organizált részeinek egyéni élete* (Egyébiránt az elemanyagoknak is van egyéni életük; mert az életnek nyilatkozata az erő, — erő pedig nem is létezhetik anyag nélkül 's viszont. De hol is volna elrejtve az erö, ha nem az anyagban? Tán az üres helyben, melly nem létezik? — És mi tartaná meg az anyagot a' helyben más, mint az attól kölcsönösen függő erő? Tán ismét a' nem létező üres — vagy az idealis betöltt hely? — Az elemi erök 's anyagok egyéni életüknek öszvege 's harmoniája képezi egyes életmüveknek részeit; az egyes részek egyéni életének öszvege 's harmoniája az életmüvek egyéni életét; bizonyos életmüvek egyéni életének öszvege 's harmoniája bizonyos életmüves rendszerek (systemata organica) egyéni életét; az életmüves rendszerek életének öszvege 's harmoniája képezi egy kisebb egész életét (p. o. az ember életmüves rendszereinek öszvege 's harmoniája képezi az ember életét); e' kisebb egészek — mellyek a' nagytermészet egyes rendszereinek életmüvei — életének öszvege 's harmoniája képezi az

idegen test, 's igy mint ártalom fog hatni a' méhre, 's a' méh életereje a' pete ellen szegül, és mint gyengébbet vagy rögtön megfosztja életétől, vagy legalább életének azon fokától, melly a' fogamzhatásra szükséges. — Nem ugy ha a' fogamzás megtörtént: mert ekkor a' természet czélt érvén, a' méhrendszer felmagasztalt élete nemcsak nem csillapul, hanem különösen a' képlőélet benne a' legmagosb fokra emelkedik, a' megfogamzott petével közvetlen összeköttetésbe teszi magát, 's a' magzat kifejtésének nagy munkájához fog. Melly munkálatának kezdetét az egész némberi életművezetben tör-

---

anyatermészet egyes rendszereinek életét (p. o. a' csillagzatokét); 's a' természet összes rendszerei életének öszvege 's harmoniája képezi az anyatermészet életét): *úgy tagadhatatlan az is, miszerint az anyatermészet, 's annak némelly részei, t. i. az élet tökéletesebb manifestatiojával — szellemi élettel — ellátott lények a' természet elemtörvényeire, 's az elemtörvényekből összetett alsóbb rendű törvényekre uralmat gyakorolhatnak, 's azoknak működését vezérelhetik* (Ezen uralom és vezérlet a' lények szellemi életével bizonyos arányban áll; 's igy legnagyobb mértékben bir azzal az anyatermészet, utána annak rendszerei, t. i. a' csillagzatok, a' földön az ember); *de a' cardinalis természeti törvények működését maga a' nagytermészet sem gátolhatja, hacsak magát megsemmisítni nem akarná* (Mi képtelenség — mert azt akarva sem tehetné, hisz egy porszemet vagy elem anyagot sem képes megsemmisitni, annál kevésbé önmagát, mint minden elemerők 's elemanyagok öszvegét). — *Ha tehát némelly nők a' természet alsóbb rendü törvényeinek bizonyos czélra irányzott kifejlésében befolyásukat gyakorolni elmulasztották, 's igy lépcsönkint felsőbb törvények idéztetvén elő, mellyeknek öröktől megalapitott menetét megváltoztatni többé hatalmukban nem állván, azoknak engedelmeskedni kénytelenek. Valjon e' nők e a' hibások, kik szabadakaratukat mig tehetségükben állt nem gyakorolták, vagy a' természet, melly örök ösvényétől akarva sem távozhatik? — Bizonyosan e' nők. — 'S ekkint a' természetet nem vádolhatják, ha őket szüzességük — bár bizonyos időben már szabadakaratuk kellő befolyása nélkül történő — makacs fentartásaért, mint természet elleni bünért, érdemök szerint bünteti.*

énő revolutio által a' vigyázó uj anyának ünnepélyesen tudára adja.

A' férfi ondojában is szükséges kétségkivül az életnek bizonyos foka; ez azonban egészséges férfinál nem szokott hiányzani: mert a' természet az egészséges férfitól nem bocsájtja el a' magot addig, mig azt a' pete felélesztésére (foecundatiojára) szükséges élettel el nem látta: ha azonban a' méhbei üritésekor még nem talál ott petére, mellyet feléleszthetne, — a' méh életereje az ondó ellen mint idegen test ellen szegülve, megfosztja azt egyéni életétől, 's alkalmatlanná teszi a' petefészekből későbben érkező, bár a' fogamzhatásra elegendő élettel biró pete felélesztésére. Ugyanez történik akkor is, ha ellenkezőleg az ondó akkor bocsájtatik a' méhbe, midön a' méhrendszer felmagasztalt állapotának bizonyos fokán alul szállott, 's a' pete élete már vagy nem bir a' szükséges tökélylyel, vagy nem lévén meg a' megkivántató felmagasztalt állapot a' méhrendszerben, a' pete nem is vált külön a' petefészektől, következőleg a' méhbe nem is vitethetett.

A' nöpete felélesztésekor — a' nő anyának kenetvén fel — kezdetét veszi a' *terhesség.* — Terhességnek nevezzük azon állapotját valamelly asszonynak, midőn az testében egy vagy több felélesztett nöpetét hord.

Mindjárt a' terhesség beálltakor a' nöben közönséges és helybeli változások jönek elö. A' közönségesekhez tartozik a' kedély, bör színe, emésztés, az érzékek, az elválasztások és kiüritések változásai. Helybeli változások az emlőkön, hason, kül- 's belszülőrészeken tünnek fel. — A' terhesség további lefolyása alatt a' méh edényeivel együtt mindinkább kiterjed, falazatai vastagodnak, fekvése folytonosan változik, 's élete magosabb fokra emelkedik. A' nö egész életművezete a' felmagasztalt táplálás, az idegrendszer változása 's a' méh által a' test többi részeire gyakorlott mechanicus nyomás következtében átalakul.

A' terhesség alatt minden ollyan ártalmakat, mellyek rendkivül sebes vérkeringést, a' méhre nagyobb vértolulást, általános elgyengülést, 's a' méhrendszer életének kimeritését vonják maguk után; különösen a' külsértéseket, indulatokat, undort 's ijedséget okozó látványokat szorgosan kerüljenek a' nök. Kerüljék a' nöszülést is a' terhesség egész ideje alatt; mit minekutána teljesíteni nem fognak, — legalább minél ritkábban, a' terhesség kezdetekor pedig, midön a'

magzat még igen könnyen különvál a' méhtől, 's a' terhesség vége felé, midőn nagy hajlamuk van a' vérfolyásokra, koraszülésre stb., épen ne kövessék azt.

Az álladalom ügyelettel leend a' terhesekre, 's azokat még férjeik, szülőik 's gyámjaik irányában is erélyesen védelmezendi; az ugynevezett gyermekhajtó banyákat pedig példásan fogja büntetni.

A' terhesség 9-ik hónapjának második felében áll be a' nő életművezetére nézve a' legfontosabb crisis, a' *szülés*; midőn a' kisded az annyávali összeköttetésből kibontakozva, a' magzathoz tartozó részekkel együtt világra hozatik.

A' szülés mechanismusát rendesen maga a' természet végzi; jelen legyen mindazáltal némelly elkerülhetlenül szükséges kezelések véghezvitelére egy okleveles értelmes bába, 's hacsak lehetséges orvos is, részint azért, mert a' bekövetkezhető rendellenes szülést nem lehet mindig előrelátni, részint, mert gyakran olly véletlen tünemények jőnek elő, mellyeknél néhány percztől függ a' nőnek élete vagy halála. Elegendő, illő fizetéssel ellátott orvosi személyzetről pedig, kik legfőbb javunk — egészségünk 's életünk felett őrködjenek, 's őrködhessenek, minden valósággal polgárosodott álladalom gondoskodandik.

A' szülés után rendesen 6 hét kivántatik, mig a' nő életművezete, különösen a' méhrendszer korábbi állapotát visszanyeri. Ezen időközben, melly *gyermekágyi állapot*nak neveztetik, leginkább a' gyermekágyi tisztulásra 's a' tejelválasztásra kell figyelni, 's e' tekintetben is az orvos tanácsát híven követni. Felette kárhozatos legtöbb nőknek azon szokása, miszerint pár nap mulva ágyukat odahagyják 's rendes foglalkozásaikat végezik. Ritkán hagyja a' természet ezeket büntetlenül, jóllehet gyakorta hosszú évek mulva jelentik magukat, a' sok lelki 's testi kinokkal összekötött nyavalyák, mint a' kérlelhetlen halálnak zsarnok követei. — Általában az emberiség nevében, 's az ujdon született ártatlan kisdedük szerelmére kérjük a' gyermekágyosokat, távoztassanak el maguktól a' lehetőségig minden ártalmakat, engedjék meggyőzetni magukat, miszerint a' gyermekágyasoknál elejénte csekélynek látszó kórok is többnyire halálosok, mellyek ha saját vigyázatlanságuknak vagy könnyelmüségüknek következményei, nemcsak öngyilkosságot követnek el: hanem gyakran szülötteiknek is borzasztó gyilkosivá válnak.

Az álladalom nemcsak az emberiség tekintetéből, hogy

sok szerencsétlen, kivált házasságon kivül levő nőket a' kétségbeeséstől megóvjon, hanem saját hasznáért is, hogy minél több 's egészséges polgárokat nyerjen, a' szülő 's gyermekágyas nők irányában különös kímélettel fog lenni, 's ügyelni fog: hogy nagyobb városokban szülőházak legyenek, 's azokban a' szegények és házasságon kivül lévők minden kényelemmel ingyen láttassanak el a' nélkül, hogy nevüket 's állásukat kijelentni kénytelenítetnének. E' nőket a' szülés után is minden megbecstelenités ellen erélyesen védi, 's szülötteik iránti aggodalmaikat részint jól rendezett lelenczházak felállitása, részint gyermekeiknek más polgárokkal egyenlő jogokat biztosító törvények hozatala 's végrehajtása által — a' lehetőségig enyhíteni igyekezendik.

A' természet, hogy a' nőket a' terhesség- és szüléssel járó kellemetlenségekért és szenvedésekért némileg megjutalmazza, 's kebleiket a' gyermeknevelés terheinek elviselhetésére megedze, beléjök most egy uj, előttük eddig ismeretlen, 's egész valójukat kimondhatlanul boldogító érzést, a' gyermekeik iránti *édes anyai szeretetet* önté. Az anyai szeretet roppant nagyságáról — mellyet a' nőknél egyedül a' nemi-ösztönből eredő szerelem múl felül — mindennapi saját tapasztalásunk 's a' historia elegendő kedves tanúságot nyújt.

A' természet müködéseiben ugrást nem ismervén, hanem mindenekben lépcsönként haladván, az ujdon szülött gyermeket nem választja el a' szülés által rögtön egészen annyától, 's azt még egy ideig véle, összeköttetésben tartani igyekszik; mit az által akar elérni: hogy a' magzat születéséig az annya véréből vett táplálékát, később annyának egy más nedvéből, t. i. *tejéből* vegye.

Természetelleni súlyos bünt követnek el olly anyák, kik helyes ok nélkül, gyakran csupán kényelemből, vagy némi kecsek feláldozásának helytelen féltékenységéből szerelmük zálogának emlőiket kegyetlenül megtagadni nem irtóznak. Ezek nemcsak szülötteiknek ártanak felettébb már az által is, hogy lelketlen annyuktól életmüves erőt nem kölcsönözhetnek; hanem önmaguknak is: mert a' csecsemő minden mozdulatával 'annyában a' szeretet érzetét — az állati élet felmagasztalására igen hatólag müködöt — szüntelen élesztvén, annak életére hasonló hatással bír, mint a' mindeneket éltető nap a' földre; továbbá a' nemzés nagy munkája a' szoptatás által lévén befejezve, 's a' nő előbbi állapotába visszahelyezve — a' természet müködésének rendes folyama

a' szoptatás elmulasztása által félbeszakasztatván, ebből nem ritkán veszedelmes gyermekágyi kórok, letételek, fejérfolyás, magtalanság, méh- 's emlő-lob 's megkeményedés, 's e' részek rákfenés nyavalyái 'stb. erednek.

Azonban vannak esetek, hol az anya — felette nagy gyengeség, vagy más hirtelen le nem győzhető kórok miatt — a' szoptatást mint magára károst, a' csecsemőre nem foganatost, félbenhagyni kénytelen. Illy mostoha esetben dajkára van szükség, kinek megválasztásánál mindig orvosnak tanácsát kell kikérni. — Dajkaságra legalkalmasabb olly nő, ki az anyával korra, természetre és a' szülés idejére legközelebb áll. — Siralmas valóban olly kisdedek sorsa, kik ugynevezett száraz dajkák által tápláltatnak; mert az állati tej ritkán felelvén meg a' csecsemő emésztésének, az igen tökéletlen pótlék; 's nem szopván azt a' kisded egyenesen az emlőkből, hiányzik azon életmíves viszony, melly a' szoptató és szopó közt jő elő.

Minekutána elvitázhatlan igazság, miszerint nem egyedül a' fogamzás, viselőség és szülés teszik az anyát; hanem főleg szülötteiknek czélszerű *felnevelése:* igyekezni fognak a' nők, kik az édes anyai sokat jelentő tisztes nevezetet nem csupán bitorolni, hanem valóban megérdemleni, — kik az emberiséget lelkileg 's testileg kiképzett ivadékról, az édes hazát lelkes jó polgárokról 's honleányokról, családukat méltó utódokról, önmagukat pedig erényes gyermekekről biztosítani akarják, — hogy gyermekeiknek okszerű, életkorukhoz mért ápolást, 's nevelést adjanak.

Különös ügyelettel kell lenniök a' *csecsemőkre*, kiknek tápláléka, az előfogak megjelenéseig, csupán emlőikből szopott tej legyen, vagy legfelebb kétszersültel 's finom darával készült leves. — A' fogaknak megjelenése után is a' *gyermekeknek*, 7-ik évükig, reggelire 's vacsorára tejet adjanak, délben gyenge húst, más könnyen emészthető étkekkel, napközben pedig gyümölcsöt. Kerüljék a' kövér, tésztás, felettébb czukros és füszeres ételeket 's a' kávét. Italul egyedül vizet vagy tejet nyujtsanak gyermekeiknek. — A' gyermekek tisztaságára, világos, tágos, többször kiszellősztetett szobájukra, álmukra szinte terjeszszék ki figyelmüket. Gondoskodjanak arról is, hogy gyermekeik a' szükséges testmozgást el ne mulaszszák, 's játékaik egészségükre ártalmas befolyással ne legyenek. A' himlő ellen kisdedeiket idejében beoltatni fötendöik egyike legyen. — Minekutána a' test kifejlését felette

hátráltatja a' lelki lehetségek kora kifejtése, azoknak idő előtti megjelentét előmozdítni ne iparkodjanak az anyák, 's általában gyermekeikre 7 éves kornkig tanulmányokat ne erőszakoljanak.

El ne felejtkezzenek az anyák arról, hogy a' gyermekkor a' kifejlésnek kora lévén, 's annak bizonyos szakaiban bizonyos életművek tökéletesbítésére vagy kifejtésére van leginkább irányozva a' gyermek egyéni élete, mi nem ritkán kóros tüneményekkel van egybekötve; — 's ha a' természet munkálódásában oktalanúl akadályoztatik; vagy szükség esetében elő nem segíttetik, könnyen veszedelmes nyavalyák idéztethetnek elő. — Továbbá e' gyenge korban a' csekélyebb vagy csekélyebbnek látszó betegségek is gyakran csakhamar halálos kórokká fajulnak; — szükséges hogy az anyák, mihelyt kóros tüneményeket vesznek észre gyermekeiken, azonnal orvosi tanácsért folyamodjanak.

Az álladalom pedig gondoskodandik mindenféle iskolákról, mellyekben a' növendékek a' lehetőségig tökéletes testi 's lelki — minden előítéletektől ment — nevelést nyerjenek, hogy az édes hazának 's más embertársaiknak necsak terhökre ne váljanak, hanem mint jó polgárai 's polgárnői a' jó honnak, annak érdekét, és igy saját javukat 's embertársaik boldogságát mindenben 's mindenkor előmozdítni szent törekvésük legyen.

Általában, midőn az ifju nemzedék a' serdülési kort már elérte, nevelése leginkább a' status és az atyának kötelessége; de a' lányoknál még ekkor is legnagyobb részben az anyákra háramlik az, kiknek felserdült leányaikat a' nekik udvarló férfiak iránti magukviseletükről, a' leendő férjeik irányábani kötelességeikről, a' havitisztulás, terhesség, szülés, gyermekágy, gyermekeik 'stb. körüli teendőkről szeretettel oktatni, 's mindenkép arra törekedni szent kötelességük: hogy lányukból *hü honleányt*, *erényes feleséget*, *édes anyát*, *'s jó gazdaasszonyt* neveljenek.

Özvegységre jutván a' nő, ha még 40 évet túl nem élt, 's jó egészséggel bír, ne vegyen tekintetbe mellékes czélokat, 's a' rosz világ gyanusitását; hanem igyekezzék, a' természet törvényének hódolva, nemét tovább is szaporítani 's férjhez menni.

Nem csekély figyelmet érdemel a' nőéletnek azon időszaka, mellyben a' *holdszám kimarad*, a' fogamzás többé meg nem történhetik, 's igy az ezelőtt részint kiürített, részint a'

magzat táplálására fordított nedvek most az életművezetben maradván, vértolulásokra 's ezekből eredő nyavalyákra, különösen a' nemzőrészek, 's ezekkel szorosabb összeköttetésben lévő életművek kórjaira nyujtnak alkalmat, leginkább e' korszak első éveiben.

Az *öregségben* a' nőknél szinte mint a' férfiaknál az életerő, 's igy a' kültermészet romboló működései ellen irányzott viszhatás naponta fogyván, 's a' kórhajlam, főkép az életerő elgyengülésében gyökeredzett nyavalyákra mindinkább növekedvén, ezen életkort az illetők nagy gonddal kisérendik, 's az elöregedett vagyontalan nők sorsáról az álladalom gondoskodandik.

Bár az emberi kor lehető legvégső határát egyedül férfiak szokták elérni; a' nők mindazáltal általában nagyobb öregségre jutnak a' férfiaknál. Még nagyobb — 's kevesebb testi kellemetlenségekkel és sokszorozott lelki kéjjel járó öregségre fognak pedig jutni, ha az anyatermészet intéseit józanúl követik, és a' természet apostolainak tanácsát híven teljesítik. — Hogy a' természet e' magasztos ajándékára magukat érdemeseknek is mutassák, minden erejökből igyekezzenek: hogy az emberiség, honuk, férjük 's gyermekeik iránti kötelességeiknek mindenütt 's mindenkor lelkiismeretesen megfeleljenek.

Bátran nézhetnek illy erényes agg nők a' feléjök lépdelő halálnak fagyos szemeibe; — de bátran is néznek: — mert a' természet mint gyöngéd édes anya gondoskodik illy érdemes lányairól, 's hogy nekik nagyobb félelmet 's szomoruságot ne okozzon, beléjök ekkor az *életunalom* érzését önti; mellynek következtében az élettől menekülni kivánván, ha nem is örömmel, legalább egykedvűleg, közönyösen várják azon perczet, mellyben emberi életük megszünvén, ismét a' természetnek — *szabadakaratuk befolyása nélküli* — rendelkezésére bizzák tetemüket; — hogy azon erő és anyag, melly bennük az embert képezé, 's némi befolyásával kormányoztatott a' szabadakaratnak, szabadakaratuk megszünvén egyéni életükkel, a' természetnek más törvényei idéztetnek elő; mellyeknek örök működése eszközli, miszerint az örök természetben más alakban nyerjenek *örök életet*.

Theses defendendae.

1. Non aura seminali, sed semine ipso femina humana fructificatur.

2. Non auditus, sed visus sensuum externorum principem constituit.

3. Corporis animalis pars singula propriam vivit vitam; ab universali tamen dependentem.

4. Non existit febris puerperalis.

5. Contagium syphilitico-cancrosum non est distinctum a contagio bloenorrhoico; ac proin bloenorrhaea et ulcus syphiliticum eiusdem contagii producta sunt.

6. Ulcus syphiliticum non constituit morbum topicum.

7. Fluxus cruentus tantum partem et symptoma menstruationis constituit.

8. Rubeola nil aliud quam scarlatina modificata.

9. Non aetas sola, sed judicium quoque facit medicum.

10. Mors absoluta in natura non existit.
